

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

**A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK
A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN
AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN**

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Iлона,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллоі*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці ІІ

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінц, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. ІІ*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Iлона Гávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

"RIK-U" LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К–93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*
Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM C.</i> MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNÖTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VAL- LOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁ- NOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉ- GÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐ- ISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZIS- HELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLI- GENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZ- KODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYER- MEK ÉLETÉBEN.....	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁS- KORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜ- LEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ AL- KALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаі Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Атрощенко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ.....	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ.....	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114.....	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇНЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Силадій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	465
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztai, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE “SIGHT WORD” READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatoliy: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY.....	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE.....	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY.....	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	465
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Livia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikolettta: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL

Koncz Tímea

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Pedagógia és Pszichológia Tanszék
timike4@kmf.uz.ua

Abstract

It is extremely important to start moral education already at a preschool level. But we can only do this if we ourselves set an example for children and observe the rules of moral. Tales and poems are indispensable for this, and our work can be more relevant and useful. By means of the tales of Illemerke (who leads us into the shelter of propriety), we can effectively realize the moral education of preschoolers. In my opinion, fairy tales and poems can be of great help in our moral education in our educational work.

Key words: morality, preschool education, ethical behavior, fairy tale, poem, development.

Absztrakt

Rendkívül fontos még óvodáskorban elkezdni az erkölcsös élet kialakítását. De ezt csak úgy tudjuk megvalósítani, ha mi magunk is példát mutatunk a gyermekek számára, és betartjuk az erkölcsi szabályokat. Ehhez elengedhetetlenül szükségesek a mesék, versek, melyek segítségével célravezetőbb, s hasznosabb lehet a munkánk. Illemerke (aki az illem berkeibe vezet) meséi által hatékonyan megvalósíthatjuk az óvodában a gyermekek erkölcsi nevelést. Véleményem szerint a mesék és versek rendkívül nagy segítséget nyújthatnak az erkölcsi nevelésben nevelői munkánk során.

Kulcsszavak: erkölcs, óvodai nevelés, etikus viselkedés, mese, vers, fejlesztés.

Az erkölcs olyan minták együttese, amelyek az emberek magatartását, viselkedését, viszonyulását szabályozzák, önmaga és környezete számára kedvező irányban (Villanyi 2002).

Az erkölcsi nevelés nem egyik napról a másikra valósul meg, hanem egy hosszabb folyamat eredménye. Először is az *erkölcsi tapasztalatok megszervezését* emelném ki.

A tapasztalatszerzés forrása maga az óvoda, a család légköre, a felnőttek példája, értékelő véleménye. A közvetlen környezet hatása mindig a felnőttek irányításától, követelésétől, szervező készségétől függ. Kiemelkedő helyet foglal el az óvoda és a családi környezet összhangja vagy ellentéte. Az óvodában szerzett élmények, hatások beépülnek a gyermek erkölcsi tudatának fejlődési folyamatába. Ámde, ha a szülők, az óvodaitól merőben eltérő hatást fejtenek ki, a gyermekben erkölcsi konfliktus vagy akár érzelmi válság is kialakulhat. Ugyanilyen konfliktushoz vezet a szó és a tett ellentéte is. A gyermek elsősorban nem a vele szemben támasztott követelések nyomán lesz olyan, amilyen (pl.: udvarias, igazságos stb.), hanem a nevelő példájának hatására. Ha mást lát az óvónőtől, mint amit tőle megkövetel, akkor a követelés teljesítését nem fogja magára nézve kötelezőnek tartani.

Az óvodás gyermek erkölcsi fejlődésére, a felnőttek példamutatásán, nevelési formáin túl, nagy hatással van a társak viselkedési szokásainak a mintája is. Az óvodásokra jellemző az utánzás, az új tapasztalásokkal való kísérletezgetés. Átvesz, kipróbál, leutánoz olyan viselkedési mintákat is, amelyeket a társaitól látott. Erre azért van szüksége, hogy megtapasztalhassa, a felnőttek környezetében mely erkölcsi-viselkedési tapasztalat érvényesíthető (Daróczi et al. 1994).

Az erkölcsi szokások kialakítása fontos része az óvodai nevelésnek. Az óvodában kialakítandó szokásokat két csoportra osztjuk:

1. A társadalmi együttélés szokásaira, amelyhez hozzátartozik a köszönés, a megszólítás, a kérés, a társakhoz való viszony stb.
2. Az akarati tevékenység szokásaira, ezen belül is a pontosságra, a munkaeszközök megbecsülésére, a felnőtt kéréseinek, utasításainak elfogadására, és végül az önfegyelemre.

A gyermekekben mindenekelőtt az erkölcsös viselkedési szokások elsajátítására való hajlandóságot kell kialakítanunk. A szokások kialakításában nagy szerepe van a gyakoroltatásnak és a követelésnek (Kósa–Vajda 1998). Már az óvodában sem a követelés egyszerű támasztásával alakítunk ki minden szokást, hanem megmagyarázzuk az értelmét és okát. *Az óvónő magyarázata a következő sémák szerint tud hatékonyan működni a nevelési folyamatban:* tapasztalat – magyarázat; követelés – tapasztalat – magyarázat; magyarázat – tapasztalat – magyarázat. Az sem mindegy, hogy az óvónő magyarázata mikor követi a gyermek tapasztalatát. A magyarázatot legjobb a gyermek cselekvéseivel kapcsolni.

Az erkölcsi tudatosság alakulása már óvodás korban megkezdődik. Az erkölcsi értékek formálása a megfelelő viselkedési szokások kialakítása és rögzítése útján valósul meg, így ellensúlyozva a rossz szokások kialakulásának a lehetőségét. Ebben a folyamatban figyelembe kell venni, hogy az óvodás életkorából adódóan az erkölcsi értékítélet mely szempontjai érvényesülhetnek:

3–4 éves korban fogalmazódnak meg a gyermekben először az első etikai értékelések. Ez az érzelemhez kapcsolódik. A gyermek számára a rokonszenves lények a „jó” kategóriájába tartoznak, míg az ellenszenveseket a „rosszhoz” sorolják.

4–5 éves korban az elemi szemléleten alapuló absztrakció segítségével kezd kialakulni a jó és a rossz erkölcsi fogalma.

5–6 éves korban a „jó” és a „rossz” kategóriának osztályba sorolása differenciáltabban és több tartalmi jegy alapján megy végbe (Daróczi et al. 1994).

Feltétlenül figyelniük kell az *erkölcsi érzelmek* fejlesztésére is. Fejleszteni kell a gyermeki fogékonyságot új erkölcsi tartalommal töltött érzelmi benyomások befogadására, valamint olyan helyzeteket kell teremteniük, ahol mód nyílik az új erkölcsi érzelmek átélésére, és annak cselekvésében történő gyakorlására (Kecskés 2003).

Az erkölcsi nevelés folyamatában kiemelkedő helyet foglalnak el az *akarati tulajdonságok, azok megalapozása és fejlesztése*. Az akarat a gyermeknek azt a képességét értjük, amellyel cselekvéseit a társadalmi követelményeknek alárendeli a különböző célok, belső és külső akadályok leküzdése érdekében. A dacosság a környezethez való alkalmazkodásban beálló egyensúlyi zavart jelenti, amely 3 éves korban jelenik meg a fejlődési krízis egyik megnyilvánulásaként az önállósodási belső törekvésekből fakadóan. A *dacosság megelőzését* és megszüntetését úgy érhetjük el, ha betartjuk a következő nevelésben alkalmazott szabályokat:

- A gyermek figyelmét eltereljük a folyó tevékenységről.
- A hatásos szokásrendszer biztosítása (napirend).
- Elbeszélgetünk a dacosságról.
- Állandó elfoglaltságról gondoskodunk.
- Teljes közömbösséget mutatunk a dacoló magatartás iránt!

Az akarat fejlesztésénél figyelniük kell még arra, hogy *állhatatosságra és kitartásra* neveljük a gyermeket. Ezt úgy érhetjük el, ha észszerű célkitűzéseket támasztunk a gyermekkel szemben, amelyeket következetesen fokozva az elvárásokat, betartunk és betartatunk velük.

Önállóságra nevelni a leghatékonyabban úgy lehet, ha megengedünk nekik megtenni mindent, amire önmaguktól képesek (ezáltal fejlesztve ön-bizalmukat).

A *bátorságra* nevelés leghatékonyabb módja, hogy lehetőséget biztosítunk számukra abban, hogy tapasztalás útján közvetlenül megismerhessék a környezetükben lévő „ijesztő”, „félelmetes” dolgokat (Daróczi et al. 1994).

A mese szerepe és üzenete az erkölcsi nevelésben

Az óvodai erkölcsi nevelésnek páratlan eszköze a *mese*. Azért nevelhetünk mesével, mert ez az a beszédmód, amire egy hét éven aluli kisgyerekek tartósan, kényszerítés nélkül figyelni tud. Ritmusa, képi ereje, hangulata a gyerekek képzelőerejét fogva tartja, és a mesélő felnőttöz kapcsolva rögzíti a mese érzelmi tartalmát. A jó mese a szó mélyebb értelmében tanulságos, egyszerre bensőséges és kozmikus (Zilahi 1996). Segíti a gyermek számára

túl bonyolult világból kapott impulzusok feszültségeinek oldását, érzelmi támaszt nyújt, közel hozza a „jó” és a „rossz” fogalmának az értelmezhetőségét, aki a képzelet útján a „kettős tudat” állapotában a mese történeteinek személyes átélőjévé válik.

Az erkölcsi tartalmakat is hordozó mesék révén különféle viselkedési és cselekvési mintákat tapasztalhat meg a gyermek, amelyeket az élet bonyolult rendszerében ilyen tiszta formában nem élhetők át számára. Ezekben a mesékben hangsúlyt kapnak az erkölcsös viselkedés szabályai, formái és szokásai. A magyar népmesékben visszatérő erkölcsi motívum, hogy a vándort be kell fogadni, az éhezőt meg kell vendégszolgálni, az adott szót meg kell tartani, jó tettért jót várni és kapni, a küzdelmeket megvívni. A gyengét, a kicsit meg kell védeni, de a hamisságnak nincs kegyelem (Zilahi 1996).

A mesék nevelési célját legtöbbször az eszmei mondanivaló határozza meg. Az igazság győzelmét bemutató mese fejleszti a gyermekek igazságérzetét. A bátorságával diadalmaskodó hős a gyermeket a bátorságra neveli (Bauer 1983).

A 3–7 évesek érzésvilágában az erkölcsi és esztétikai érzelmek általában összefonódnak. A mesében szereplő királykisasszonyt, pl. Hófehérkét azért szeretik a gyerekek, mert szép, de esztétikai érzékelésüket befolyásolja a főszereplő jósága, szerénysége, a szorgalma iránti csodálat, illetve a tisztelet és megbecsülés erkölcsi érzelme is. A népmesék mondanivalójából, a szereplők viselkedéséből tanulja meg a gyermek a becsületesség, igazság, őszinteség, bőkezűség stb. erkölcsi fogalmak lényegét, ezekből ismeri meg a kapzsiság, a hazudozás, a butaság negatív töltésű kategóriáit (Dankó 2004). Sokan úgy tartják, hogy a népmesék egyes részletei félelmetesek. A tündérmesék sárkányai, boszorkányai, mostohái, farkasai, életre-halálra menő viszályai felkavarják ugyan, de bátorítják is a gyereket. Ennek az az oka, hogy képileg kitalálják, kivetítik, megformálják alaptalan szorongásaikat (Zilahi 1996).

A mesék között igen különleges helyet foglalnak el a Grimm testvérek által gyűjtött és lejegyzett népmesék, melyek hétköznapi problémákat mutatnak be, ezzel segítve a gyermeki düh, agresszió feldolgozását. Minden gyermek találkozott már azzal az érzéssel, ami akkor jelentkezik, amikor a szülő, például az anya teljesen kivetkőzve önmagából kiabál, veszekszik gyermekére. A gyermek gyakran nem is tudja felfogni e cselekvés okát; ő csak azt érzékeli, hogy szerető anyja hirtelen *fenyegető óriássá* változik. Ez a mesében (pl. Hófehérkében) úgy oldódik fel, hogy az anya

helyett megjelenik a gonosz mostoha, csupa elítélendő, rossz tulajdonsággal és egy ilyen mostohára már szabad haragudni. Így az anya megmarad annak, ami eredetileg volt: szeretetreméltó, kedves, megértő lénynek, akit csak szeretni lehet.

A kecskegidák című mesében szintén megjelenik a jó és a gonosz szereplő. A mese a szülők iránti szeretetre és egyben a felnőttek tiszteletére nevel. A gidácskák szót fogadtak anyjuknak, nem akarták beengedni a farkast. A furfangos farkas azonban mégis túljárt a gidák eszén, a mese végén mégis győzött a jó, és a gonosz elnyerte méltó büntetését.

A három pillangó című mesében figyelmet érdemel a pillangók barátsága. Ez a mese az igazi barátságról szóló jó példa, arra tanít, hogy az igazi barátok a bajban is segítenek egymáson. Megmutatkozott az ő igaz, őszinte barátságuk abban, hogy kitartottak egymás mellett, s nem hagytak hátra senkit sem, hanem együtt vészelték át a vihart. Ezáltal megerősödött, szorosabbá vált a barátságuk, s tudták, hogy bármi lesz a jövőben, mindig ott lesznek egymásnak, számíthatnak egymásra.

A három kismalac című mese az óvodáskorú gyerekek kedvenc meséi közé tartozik. Arra tanít, hogy ne legyünk lusták, felületesekek, és hogy kitartó munkával még a farkas (belső félelmek) is legyőzhető. A három szereplő közül most nem a legkisebb szerepe a fontos, mint a tündérmesékben, hanem a legnagyobbé, mert itt a fejlődést hangsúlyozza a mese. A gyerek egymás után mindhárom malaccal azonosítja magát, és felismeri a fejlődést, az okosodást, a naggyá válás lehetőségét. A legkisebb malac szalma háza sietősen épült, mert menni kellett játszani, az öröme évényesült. A középsőnél van némi fejlődés, egy kicsit erősebb az ő háza, de ő sem fordított rá elég időt, gondot. Igazi eredmény a harmadik malacnál van: le tud mondani a játékról, elvégzi először a feladatát, ezáltal a jövőjét is befolyásolja egy kicsit, tesz önmagáért, a kitartás, meghozza gyümölcsét. A mese malacaival azonosuló gyerek is látja a fejlődést, maga vonja le a cselekedetei következményeit.

A kiskakas gyémánt félkrajcárja című mese is közel áll a gyerekekhez. A mesében a kiskakas jelleme szinte előttünk bontakozik ki, a kapirgáló szegény kiskakas szemünk láttára válik harcias, jogait védő kiskakassá. Az egész mese az igazságtalanság elleni harcot tükrözi. Azt a vágyat fejezi ki, hogy mindig az igazságnak kell győznie a kapzsisággal és igazságtalansággal szemben (Bauer 1983). Ugyanakkor bátorságra is nevel, miszerint ki kell állni önmagunkért, megvédeni az értékeinket, mint a kiskakas is tette a török szultánnal szemben.

A vers szerepe az óvodáskorúak erkölcsi nevelésében

A *gyermekverseknek* nagy érzelemformáló erejük van. Az az érzelem, meg-hittség, játék, ismeret, amit a vers ad, minden más érzelemtől, játéktól, ismerettől különbözik. A versek ritmusa, hangulata olyan érzelmi csatornákon át közvetíti az erkölcsi mondanivalókat, üzeneteket a nyitott gyermeki lélekbe, amely által megragad és tovább munkálkodik. A vers hallgatása és mondogatása során a gyermekben keletkezett verbális, zenei, esztétikai élmények nyomán létrejött érzelmi hatások segítik a gyermekek erkölcsi érzelmeinek formálódását is. Az erkölcsi magatartás formálásának leghatásosabb eszközei a gyermekirodalmi alkotások (Bauer 1983). Elmondható, hogy minden a gyermekeknek élményt adó *vers*, de nem minden vers való a gyermekeknek (Ferencziné Ács 2008). Azok a jó költemények, amelyekben általában megvannak a következő tulajdonságok:

1. Formai jellemzők: erőteljes formai, zenei megformálás, a tartalmi elemek háttérbe szorulása a formaiakhoz képest; a szövegvers újra zeneivé válása; a magyar nyelv szabályos hangsúlyozásának verstani megerősítése; viszonylag egyszerű mondat szerkezet, versszak- és mondathatárok egybeesése; az alakszerű szerkezetek: ismétlések, párhuzamosságok; gyermeki, azaz viszonylag kicsi és konkrét szókincs; nyelvi játékok: szójátékok; néphagyomány kínálta formák, műfajok, kifejezések használata; képszerűség.
2. Tematikus jellemzők: helyzetszerűség, azaz a vershelyzet konkrét életszerűsége; gyermekalakok gyakori szereplése; cselekményesség; az elvont gondolatiság kerülése; kicsinyítés, gyermekméretekhez igazítás; a természeti világ és állatok szereplése; humor; képzeleti játékok, szerepjátékok.
3. Világképi jellemzők: antropomorfizmus – természet, állatok, tárgyak emberszerűsége; animizmus, azaz eleven tárgyak; természet és emberi világ történései közötti összefüggés feltételezése; felértékelődő kicsiségek; figyelmesség, érdeklődés, éberség.

Ezeknek a tulajdonságoknak kisebb-nagyobb része elmondható minden Weöres Sándor gyermekversről, amelyek segítséget nyújthatnak a gyermekek erkölcsi a fejlesztésében (Bálint–Bódis 2006).

A gyermekversek erkölcsnevelő hatásukat elsősorban érzelemkeltő erejükkel fejtik ki. A népi mondókák és versek *nemes érzelmeket* keltenek az óvodásokban. Lelki finomságra, kulturált beszédre és magatartásra ösztönöznek. A gyermekeket *szülők iránti szeretetre* neveli Weöres Sándor *Buba éneke*, Zelk Zoltán *Este jó, este jó* című versének mondogatása

(Dankó 2004). A *Buba éneke* című vers fogalmi üzenetében: Buba akár cinke, szellő vagy akár csillag volna, mindig édesanyjához vágya vissza. Az *Este jó, este jó* című vers a családról szól, az otthon melegéről, arról, hogy milyen jó is este együtt lenni a család óvó-védő környezetében, amely a gyermek számára a család megtartó erejéről ad érzelmi bizonyosságot.

A *munka öröme, szépsége* válik a gyermek számára vonzóvá Weöres Sándor *Csupa fehér* című alkotásának hallgatásakor. A vers témája a pékről szól, aki már kora reggel süti a lángost és a nagy hó sem tartja vissza munkájában.

A *környezet, a haza szeretete iránti szépségre* nevel Weöres Sándor *Suttog a fenyves* című verse. A versben megelevenedő táj rajza, a suttogó erdő, a csendülő, fűrge száncsengő, a hóval, faggal érkező tél, a várva várt télapó és a versritmus gazdagítja, mélyíti a gyermeknek a környezet szépségei iránti érzékenységét. Weöres Sándor *Bóbita*, illetve Zelk Zoltán *Békabánat* című verseskötetének nem minden része szól óvodásoknak, viszont e versek közül sok *gazdagítja érzésvilágukat*, sokoldalúan formálja *esztétikai, erkölcsi értékrendjüket*, gazdagítja érzelmi intelligenciájukat (Dankó 2004).

Az erkölcsi nevelésre irányuló törekvéseim és azok megvalósulása a pedagógiai gyakorlatom során

Az óvodáskorú gyermekek erkölcsi nevelését az óvodában akkor valósíthatjuk meg könnyen, ha mindezt játékosan tesszük. Játékosság alatt azt értem, hogy szinte észrevétlenül fejleszthetjük erkölcsi fejlődésüket mesével, verssel, esetleg szerepjátékkal vagy bábok segítségével. Tudnunk kell ugyanis, hogy a játék a gyermek alapvető szükséglete, önálló tevékenysége, mely örömet okoz számára és szívesen végzi. A mese magával ragadja fantáziáját és érzélemvilágát, miközben azonosul a mese szereplőinek viselkedési mintáival, elfogadva annak tanulságait. A mesében kiteljesednek vágyai, oldódnak feszültségei, és a benne felszabaduló érzések közvetítésében új tapasztalásokat, ismereteket szerezve a társadalmi viszonyokról, kapcsolati rendszerekről, a *jó* és a *rossz* fogalmának értelmezésétől formálódik, fejlődik személyisége. Viszont, ha magunkkal szemben ültetve próbálnánk magyarázatokban átadni az ilyen jellegű ismereteket – nem sikerülne, a gyermek ebből semmit sem lenne képes megérteni. Úgy is mondhatnám, hogy csak kínoznánk, és nem tudnánk lekötöni a figyelmét. Csakis játékosan, mesével, verssel, bábbal tudunk az erkölcsi tartalmakat becsempészni a fejlesztés folyamatába.

Pedagógiai gyakorlatom során lehetőségem volt *Dallos Szilvia Illemlerke történetei az óvodában* c. könyve segítségével kipróbálni az irodalom nyújtotta lehetőségeket a gyermekek erkölcsi tudatának formálásában.

1. ábra. Illemlerke báb

A könyv főszereplője *Illemlerke*, akinek történeteinek keresztül a gyermekek az illemlerkeibe invitálódnak. A könyvben felsorakoztatott történeteket úgy próbáltam még vonzóbbá tenni, hogy elkészítettem *Illemlerke* bábját (1. ábra), ezzel is testi közelségbe hozva a gyermekek számára az erkölcsi mondanivalókat, mert tudjuk, hogy a báb varázslatos, misztikus erővel bír a mesehallgatás közben.

A történetsorozat szerint *Illemlerke* óvodáskorban szegődik először a gyermekek mellé, nyomon követi az óvodás Dani egy napját, és a történeteken keresztül játékosan nevel a kulturált viselkedésre.

A könyvben lévő mesék vidáman, humoros formában közvetítenek gazdag erkölcsi üzeneteket a gyermekhallgatóságnak. Erről magam is meggyőződhettem, a történetekkel való találkozás során a gyerekek és jómagam is pozitív tapasztalatokkal, élményekkel gazdagodtam.

Pedagógiai gyakorlatom során a Beregszászi 10. Számú Óvodában megfigyelhettem, hogy különböző óvodai foglalkozásokba csempészve *Illemlerke* történeteit (valemológia, környezetismeret, beszédkészségfejlesztés, anyanyelv) milyen hatással vannak azok a gyermekekre, hogyan hat a viselkedésükre. A mesesorozatot egy hónapon át, nap mint nap, különböző napszakban és tevékenységek keretén belül, folyamatosan alkalmaztam.

Az első történet – *Illemlerke a színre lép* – során megismerkedtek a gyerekek a főhőssel, aki a rendezett külső példajaként jelenik meg – frakkban, cylinderben, csokornyakkendőben, egy sétapálcával a kezében. A történetről való beszélgetés során a köszönésről, bemutatkozásról, az alkalomhoz illő öltözetről, az önmagunkról kialakított képről beszélgettünk a gyerekekkel.

A *Védjük a Földet* történettel a környezetvédelem jelentőségére, a szemetelés, környezetszennyezés káros hatására hívtam fel a gyerekek figyelmét, míg a harmadik mesében hősről a közlekedési eszközökön való helyes magatartásra neveli az óvodásokat.

2. ábra. Az óvodában

Az óvodában című fejezet történeteivel az óvodai élet mindennapjairól beszélgettünk, a közös játékról, az egymással való viselkedés és az együttélés szabályairól, egy másik foglalkozás alkalmával az étkezési szokásokról, majd a pihenésről. Mindezekre a momentumokra a mindennapos óvodai tevékenységek: bábozás, szerepjátékok, dramatizálás során többször visszatértünk.

Az utolsó mesében *Illeemberkével* és a gyerekekkel közösen felelevenítettük az elhangzott történeteket, azt, hogy milyen tapasztalatokat szerzett *Illeemberke* a történetek során.

A báb ezután mindenkitől elbúcsúzott, de azzal köszönt el, hogy bármikor hívhatják, ha szükség van rá.

Tapasztalataim alapján elmondható, hogy a bábbal, *Illeemberke* történeteivel jól közvetíthetők az erkölcsi tartalmak. A gyermekek játékai-ban megjelent *Illeemberke* alakja, beszédükben hallhatóak voltak a meséből hallott kifejezések, szófordulatok. Megállapítható, hogy a történetek érzelmekre gyakorolt hatása magas volt, s ha figyelembe vesszük, hogy az irodalom – óvodáskorban különösen – az érzelmeken keresztül hat az értelmi képességek fejlődésére és ezáltal a személyiségfejlődésre, ez már önmagában is eredménynek tekinthető. Annak vizsgálatára, hogy az *Illeemberke* történetei által megfogalmazható tanulságok tartós viselkedési formákká válnak-e a gyerekekben, azaz valóban létrejön-e tanulás, a pedagógiai gyakorlat rövid ideje alatt nem volt lehetőség, ezek további, az óvodai élet egészére kiterjedő, a tapasztalatokat számba vevő kutatást kívánnak meg.

Hivatkozott irodalom

- Bauer G. (1983): *Az óvodai irodalmi nevelés módszertana*. Kézirat 9. változatlan utánnyomatás, Tankönyvkiadó, Budapest. pp. 54–73.
- Bálint P.–Bódis Z. (szerk.) (2006): *Változatok a gyermeklírára*. Didakt Kiadó, Debrecen. pp. 47–60.
- Dallos Sz. (1991): *Illeemberke történetei az óvodában*. INTEGRA-PROJEKT Kft., Budapest.
- Dankó E. (2004): *Irodalmi nevelés az óvodában*. OKKER, Budapest. pp. 75–79.
- Daróczi E.–Kovács Gy.–Krajcsovsky J. (1994): *Óvodapedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

- Ferencziné Ács I. (2008): *Weöres és a gyermekköltészet*. Forspont – Mesék mindenkinek. 2008/Nyár. pp. 50.
- Kecskés P. (2003): *Az erkölcsi élet alapja*. Jel Kiadó, Budapest. pp. 156–165.
- Kósa É.–Vajda Zs. (1998): *Szemben a képernyővel*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Villanyi Gy. (2002): *Óvodavezetők kézikönyve X. kötet*, OKKER Kiadó, Budapest. pp. 14–18.
- Zilahi J. (1996): *Óvodai nevelés játékkal, mesével*. Elmélet és módszertan, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest. pp. 29–32.

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

**УДК: 061.3(477.87)
К– 93**

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.